

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР
4 ЖИЛД, 5 СОН

ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ
ТОМ 4, НОМЕР 5

INNOVATIONS IN ECONOMY
VOLUME 4, ISSUE 5

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР
ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ | INNOVATIONS IN ECONOMY
№5 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9491-2021-5>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Гулямов Сайдахрар Садахмедович
Академик

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Вохидова Мехри Хасановна
Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа
доктори

"Иқтисодиётда инновация" журнали тахририй маслаҳат кенгаши
Международный редакционный совет журнала "Инновация в экономике"
International Editorial Board of the Journal of Innovation in Economics

08.00.01 - Иқтисодиёт назарияси /Экономическая теория / Economic theory

Назаров Ш.Х. - и.ф.д.
Гафуров У.В. - и.ф.д., профессор
Мустафакулов Ш. И. - и.ф.д., доцент
Сайфуллаева М.
Маматкулов И.А.

Nanuli Khizanishvili - Doctor of Economic Sciences, Tbilisi Iv. Javakhishvili State University. Faculty of Economics
Екатерина Геннадьевна Господарик к.э.н., доцент, заведующая кафедрой аналитической экономики и эконометрики экономического факультета БГУ

08.00.02-Макроиқтисодиёт / Макроэкономика / Macroeconomics

Салимов Б. Т. - и.ф.д., профессор,
Назаров Ш. Х. - и.ф.д.
Худойкулов С. К. - и.ф.н. доцент,
Валиев Б. - PhD.
Сафарова Н.Н.

Зубиташвили Тамар - доктор туристических наук, Телавский государственный университет, Грузия

08.00.07-Молия. Бухгалтерия ҳисоби. / Финансы. Бухгалтерский учет/ Finance. Accounting

Жиянова Н.Э. - и.ф.н., доц.

08.00.09-Жаҳон иқтисодиёти / Мировая экономика / World economy

Мурадова Х.М. - и.ф.д., профессор
Шарифхўжаев Ш.О. - и.ф.д.

Сардор Азам - и.ф.д.
Вохидова М.Х. - PhD.

08.00.10-Демография. Меҳнат иқтисодиёти / Демография. Экономика труда / Demography. Labor Economics. 08.00.13-Менежмент / Менеджмент / Management

Гулямов С.С. - академик
Умурзаков Б.Х. - и.ф.д., профессор,
Каршиев М.Э.

Маматкулов И.
Ғойипназаров С.Б. - PhD
Кадирова З.А. - PhD

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Tursunov Farkhod Umirzakovich, Azizkulov Bakhtiyor Khushvaktovich PRIORITIES IN TOURISM AND WAYS TO INCREASE THEIR ATTRACTIVENESS.....	4
2. Hasanov Bahodir Akramovich, Kenjaeva Farangiz Saydulloevna THE EFFECT OF TECHNOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ENTERPRISES ON DETERMINATION OF PRODUCT COST IN THE MANAGEMENT ACCOUNT.....	12
3. Sadullaev Toir Hikmatullaevich FOREIGN EXPERIENCE OF INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT.....	20
4. Egamberdiyeva Salima Rayimovna THE IMPORTANCE OF THE INNOVATIVE ACCOUNTING SYSTEM IN THE PLANNING OF INVESTMENT ACTIVITIES AND JUSTIFICATION OF PROJECTS.....	26
5. Azimova Hulkar Egamberdiyevna THE IMPORTANCE OF LEGAL AND INSTITUTIONAL FUNDAMENTALS IN ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT.....	32
6. Hasanova Yulduz Murtazaevna THE IMPORTANCE OF FOREIGN INVESTMENT IN ENSURING THE SUSTAINABILITY OF THE COUNTRY'S ECONOMY.....	38
7. Alisherov Jasurbek Akbar oglu SUPPORTING SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP AND IMPROVING THEIR FINANCIAL MECHANISMS.....	45
8. Amirov Lochinbek Faizullaevich DEVELOPMENT TRENDS OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN UZBEKISTAN.....	50
9. Zhalalova Madina Shoplatovna WAYS TO IMPROVE RAILWAY TRANSPORT IN UZBEKISTAN.....	57
10. Turobov Sherzod Alisherovich, Fakhriddinov Bakhriddin Fakhriddin ugli PROSPECTS FOR THE USE OF WOMEN'S LABOR IN RURAL HOUSEHOLDS.....	63
11. Daniyarova Feruza Bakhriddinovna THE ROLE OF INVESTMENT IN THE DEVELOPMENT OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX IN UZBEKISTAN.....	70
12. Sayidov Komil Mamatmurodovich RESULTS OF TAX REFORM: IMPROVING THE TAXATION OF PROPERTY INCOME OF INDIVIDUALS.....	78

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ INNOVATIONS IN ECONOMY

Садуллаев Тоир Хикматулла ўғли
ТДИУ таянч докторанти

ИҚТИСОДИЁТНИ ИНКЛЮЗИВ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ

For citation: Sadullaev Toir Hikmatullaevich. FOREIGN EXPERIENCE OF INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT. Journal of innovations in economy. 2021. Vol. 4, Issue 5. pp.20-25

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9491-2021-5-3>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада инклюзив ўсиш ва ривожланиш концепцияси замонавий иқтисодий ривожланиш назариялари таҳлил қилинди. Институционал ривожланиш йўлидан бориш нияти инклюзив ўсиш ва ривожланиш концепциясини ҳам асослаб берилди. Тенгсизликнинг камайиши ижтимоий ажратишни бартараф этиш акс эттирилди. Инклюзив ривожланиш концепцияси, олимлар томонидан ишлаб чиқилгани ва ижтимоий инновацияларни классик бўлмаган иқтисодиёт воситалари билан бирлаштирадиган институционал ривожланиш сиёсати гипотезасининг асослиги таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: инклюзив ўсиш, институционал ривожланиш, иқтисодий ривожланиш, барқарор ривожланиш, бандлик, хуфёна ишчилар, иқтисодий ўсиш.

Sadullaev Toir Hikmatullaevich
Basic doctoral student TSUE

FOREIGN EXPERIENCE OF INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT

ABSTRACT

The article analyzes modern theories of economic development, the concept of inclusive growth and development. The intention to follow the path of institutional development was based on the concept of inclusive growth and development. Reducing inequality was reflected in the elimination of social divisions. The author analyzes the concept of inclusive development, developed by scientists and analyzing the validity of the hypothesis of an institutional development policy that combines social innovation with non-classical economic instruments.

Keywords: inclusive growth, institutional development, economic development, sustainable development, employment, secret workers, economic growth.

Садуллаев Тоир Хикматуллаевич
Базовый докторант ТГЭУ

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ИНКЛЮЗИВНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются современные теории экономического развития концепции инклюзивного роста и развития. Намерение следовать по пути институционального развития было основано на концепции инклюзивного роста и развития. Сокращение неравенства нашло отражение в устранении социальных разделений. Анализируется концепция инклюзивного развития, разработанная учеными и анализирующая обоснованность гипотезы политики институционального развития, сочетающей социальные инновации с неклассическими экономическими инструментами.

Ключевые слова: инклюзивный рост, институциональное развитие, экономическое развитие, устойчивое развитие, занятость, секретные работники, экономический рост.

Кириш

Ғарб таҳлилчиларининг таъкидлашича, ривожланаётган иқтисодиётларнинг муваффақият омиллари ахборотлашмаган платформада ўсиб бормоқда, инновациялар пайдо бўлишининг «нобозор шароитларини баҳолашга», «ўсишнинг портловчи стратегияларини» яратиш усулларини ўрганишга ва эксклюзив интеграция схемаларини йўқ қилиш усулларини излашга бизни мажбур қилади.

«Қашшоқ давлатлардаги тараққиёт Европа ва АҚШдаги вазиятдан кескин фарқ қилади. Бу эрда ўрта синф ўнлаб йиллар давомида ўсиб, гуллаб-яшнаганидан кейин молиявий инқироз натижасида тез пасаймоқда»; «Камбағал мамлакатларнинг трансмиллий корпорациялари дунёнинг баъзи йирик компанияларини сиқиб чиқарди ёки сотиб олди» — бу янги воқеликнинг далиллари бўлиб, унда ҳокимиятни қайта тақсимлаш шароити тараққиёт етакчилари ривожланаётган иқтисодларнинг «хужумини қайтаришга қодир эмас» лиги туфайли юзага келган. Баъзи танқидчилар, “Хитойнинг «авторитар ўсиш машинаси» Ғарбни енгизиши мумкинми?” деган савол қўйишди.

2005 — 2030 йилларда ўрта синф ўсиш прогнози:

Агар тенденциялар давом этса, паст ва ўртача даромадли мамлакатларда ўрта синф 2005 йилдаги 5%дан 2030 йилда 25%гача ўсади. Фақатгина Хитой ўрта синфи бир миллиардга ўсади. [1]

Ушбу вазиятда глобал регуляторлар даромадларни тақсимлаш ва баҳолашнинг халқаро тузилмаси ҳолатини муҳокама қилишни бошладилар, альтернатив дунё (ривожланган ва ривожланаётган), бойлик ва қашшоқлик ўртасидаги муносабатларни инвентаризация қилишга, бўлиниш чизигининг иккала томонидаги омон қолиш манбаларини ўлчашга чақирдилар. Бунини хусусий-давлат ҳамкорлигига ёйишди. Институционал ривожланиш йўлидан бориш нияти инклюзив ўсиш ва ривожланиш концепциясини акс эттиради (The Inclusive Growth and Development). Унинг постулатлари кўп жиҳатдан ривожланаётган давлатлар тажрибасига, камбағалликнинг кўп қиррали табиатига, даромадларнинг ноанъанавий манбаларига таянишга асосланган.[2]

Ушбу боғланишлар таҳлилнинг назарий қисмининг асосий мезонларини белгилаб берди, улар ўзгариш омиллари гуруҳи сифатида шакллантирилган: дунёнинг ривожланган ва ривожланаётган иқтисодиётлари ўртасидаги чегаранинг тўсиқ функциялари, ривожланаётган мамлакатларда тез ўсиши ва камбағалликнинг пасайиши, хусусий капиталнинг глобал ўсиши ва миллий капиталнинг камайиши (тенгсизлик манбаси). Ажратилган назарий муносабатлар инклюзив ривожланиш объектларини эмпирик аниқлаш учун ишлатилади. Тенгсизликнинг камайиши ижтимоий ажратишни бартараф этишни назарда тутганлиги сабабли, концепциянинг баъзи қоидалари маълум бир маконда миграция ҳолатини баҳолаш учун қўлланилади.

Мавзунинг ўрганилганлик даражаси

Инклюзив ривожланиш концепцияси, Чикаго профессори Р.Коз томонидан ишлаб чиқилган ижтимоий инновацияларни классик бўлмаган иқтисодиёт воситалари билан бирлаштирадиган институционал ривожланиш сиёсати гипотезасининг асосидир[3].

Инклюзив ривожланиш концепцияси Шимолий Америкалик иқтисодчи Д.Асемоглу ва Британиялик сиёсатшунос Ж.А. Робинсоннинг дунё тенгсизлиги ва гуллаб-яшнаши ҳодисалари ҳақидаги фикрларидан келиб чиққан ҳолда инклюзив институтлар назариясига асосланади. Ривожланиш жараёнларининг иккала даражасини таҳлил қилиб, муаллифлар инклюзив ривожланиш шаклида марказлашув (давлат) ва институционал плюрализм (жамиятдаги ҳар бир гуруҳ манфаатларини самарали намойиш этиш) афзаллиги тўғрисида тезис тузадилар[4].

Инклюзив ўсиш ва ривожланиш концепцияси замонавий иқтисодий ривожланиш назарияларини ўз ичига олади, бу иқтисодий ривожланиш ва ўсишнинг замонавий жараёнларида давлатнинг ролини қайта кўриб чиқиш билан белгиланади. Бундай тадқиқотлар натижалари учта тамойил бўйича умумлаштирилади: [5]

– “Самарали давлатсиз барқарор ривожланиш имконсиз ..., самарали давлат минимал омил эмас.” Давлат ва бозор функциялари бир-бирини тўлдиради, лекин бир-бирини ўрнини босмайди.

– «Яхши иқтисодий сиёсат (шу жумладан макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш), ривожланган инсон капитали ва глобал иқтисодиётга очиклик, барқарор ўсиш ва қашшоқликни камайтириш учун» зарурлиги.

– Давлатнинг самарадорлигини ошириш учун бозор, ҳукумат ва фуқаролик жамиятининг биргаликдаги ҳаракатларининг аҳамияти.

Инклюзив ривожланиш концепцияси, Гарвард профессори А.Сеннинг инсон эркинликларини ривожланиши, шу жумладан шахсий даромадларининг ўсишига ёрдам берадиган жараён сифатида кўриб чиқади. У ривожланиш эркинлигини беш тоифага ажратади: сиёсий эркинлик, шаффофлик, хавфсизлик, иқтисодий имкониятлар, ижтимоий имкониятлар. [6]

Тенгсизликка оид хавф-хатарлар инклюзив ривожланиш соҳасига 2014 йилдаги Давос форумида «Гилотинни эсланг» кенгаши билан бирга кириб келди. Оксфорд очарчилик ёрдам кўмитаси (Oxford Committee for Famine Relief) биринчи бўлиб дунё тартибига таҳдид сифатида тенгсизликка жиддий эътибор қаратиш зарурлигини айтди. Париж Иқтисодиёт мактаби профессори Т.Пикетти ва америкалик иқтисодчи Ж.Стиглицс (Колумбия университети) тенденциялари ва тенгсизлик омиллари бўйича олиб борилган изланишлар энг катта оммавий ва илмий резонансга сабаб бўлди.

Муаммони ҳал этишнинг асосий ечимларидан бири бўлган Т.Пикетти тенгсизликнинг ўсишини сиёсий воситалар ва ҳукумат институтлари ёрдамида чеклаш, бойликка прогрессив солиқни жорий этиш деб ҳисоблайди. Ж.Стиглицснинг таҳлилий хавотири АҚШдаги салбий ижтимоий ўзгаришларнинг туб моҳияти билан изоҳланади. Унинг мамлакат иқтисодиёти ҳолатини эмпирик таҳлили нафақат даромадни, балки Америка жамиятининг ижтимоий капиталини йўқотган ҳукумат ва молиявий регуляторларга нисбатан очикчасига қалтис, нафрат ва айбловларга бой. Олим бошқа минтақаларда ҳам амалий фойда келтириши мумкин бўлган АҚШдаги вазиятни тўғрилаш учун «самарали» режани таклиф қилди:

– молия соҳаси фаолиятини бошқариш бўйича самарали қонунларни жорий қилиш;
– янги олигархиянинг пайдо бўлишининг олдини оладиган самарали солиқ тизимини яратиш;

– таълим, соғлиқни сақлаш хизматларидан фойдаланиш имкониятларини яхшилаш, ижтимоий ҳимоя тизимини кучайтириш;

– бардошлиликни глобаллаштириш, иқтисодий тубга кетаётган пойгани тўхтатиш ва янада тенг ўйин майдонини яратиш;

– тўлиқ бандлик институтини тиклаш.

Бу ўринда айтиш жоизки, хориж тажрибасининг негизида: ривожланишнинг классик назарияси ўз чегарасига етди, бундан кейин унинг инструментларидан фойдаланиш жаҳон иқтисодиёти ва кундалик ҳаётга путур етказганлигини кўришимиз мумкин. Иқтисодий ўсиш ва ривожланишнинг етарли суръатларини турли хил ижтимоий гуруҳларнинг даромадларини янада тенг тақсимлаш учун самарали институтлар тўплами (инклюзив дизайн) билан

таъминлаш керак. Ривожланишнинг янги модели имкон қадар камбағаллар манфаатларини (камбағал аҳолининг ўсиши) ҳисобга олади деб тахмин қилинади. Шу сабабли, бу ижтимоий базанинг ўзгариши сифатида ҳам кўриб чиқилиши мумкин, чунки ўсишнинг олдинги модели ва ижтимоий сиёсат ўрта синф ўсишига концептуал асосланган эди.

Шу билан бирга, таклиф қилинган схема, Жаҳон иқтисодий форуми, Жаҳон банки, БМТТД ҳамда Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг либерал константага зарар етказмасдан ривожланиш мақсадларига (Millennium Development Goals) эришиш йўллариини излаётган интеллектуал мунозаралар натижасидир. Ушбу муҳокаманинг мақсади мамлакат сиёсати ва бошқарув амалиётига инклюзивлик маданиятини сингдиришдир.

1-расм. Инклюзив ўсиш ва ривожланиш механизмининг жаҳон иқтисодий форуми версияси

Инклюзив ўсиш концепциясининг тавсиялари бозор жараёнларини сиёсий иқтисод доирасига туширади; маржиналлашган гуруҳларга эътиборни қаратиб, улар мамлакат аҳолисининг барча даромад турлари учун ўлчовларни яратадилар; «имконият» ва «капитал» тоифаларининг ижтимоий маъносини кенгайтириш; ривожланишнинг капиталлашуви ҳақида батафсил маълумотга эга бўлишга интиладиган барча «ўсиш эпизодлари»ни ўз ичига олади. Бундан ташқари, тенгсизликни камайтириш усуллари таҳлилнинг асосий мақсадига айланади, унинг натижаларига кўра, мамлакат ривожланган ёки ривожланаётган икки гуруҳнинг қайси бирига мансублиги маълум бўлади.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот давомида илмий абстракциялаш, индукция ва дедукция усулларида самарали фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар

Инклюзив ўсиш ва инклюзив ривожланиш таърифи атрофидаги назарий ва услубий кураш бизни иқтисодий ночор гуруҳларни қашшоқликнинг объективи орқали ўрганиш ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлар ўртасидаги тобора равшан сиёсий рақобат шароитида тенгсизликнинг ривожланиш жараёнларини деполитизация қилиш истаги билан асосланиб, уни қўшимча давлат ва хусусий ҳамкорлик институтлари занжири билан боғлайди. Шундай қилиб, Жаҳон банки «инклюзив яшил ўсиш» атамасидан фойдаланади, уни «барқарор ривожланишга олиб борадиган йўл» ва «ривожланаётган мамлакатни гуллаб-яшнаш даражасига олиб чиқиш учун зарур бўлган тез ўсишнинг ягона йўли» деб билади.

БМТТД нуқтаи назаридан инклюзив ривожланиш инсон тараққиётини, шу қаторда ривожланишнинг экологик барқарорлигидан (яъни иқлим ўзгариши, атрофмуҳитнинг ифлосланиши, энергия этишмаслиги) ва табиий офатлардан қишлоқ жамоаларининг ривожланиши, уй хўжаликлари даромадлари, соғлиқни сақлаш харажатлари, таълим ва дам

олиш кўрсаткичларини ижобий ўзгартиради. Ривожланиш дастурининг таҳлилчилари ўнлаб дастлабки таърифлардан иккитаси энг қониқарли деган хулосага келишди:

Инклюзив ўсиш — бу «ночор гуруҳлардаги тенгсизликни камайтириш»ни ўз ичига олувчи «ўсиш имкониятини дискриминациясиз таъминлайдиган дискриминациясиз ўсиш»дир;

Инклюзив ўсиш «фойдада иштирок этиш ва ундан тенг фойдаланишни назарда тутати».

Бирок, инклюзивлик назариячилари ҳали ҳам консенсус таърифига эриша олмади. Шу билан бирга, дебатларда «ривожланаётган бозорларга эга мамлакатлар» халқаро ташкилотлар ва молиявий институтларнинг бошқаришдан манфаатдорлигини ва ижтимоий оғир нуқталарини аниқлашга имкон берадиган инклюзив ривожланиш кўрсаткичларини аниқлашга киришди:

даромадларда паст тенгсизлик;

қашшоқликни мутлақ камайтириш;

ташқи ўсиш омилларини глобаллаштириш;

Шимол ва Жануб даромадлари фарқини қисқартириш;

имкониятлар тенгсизлигини камайтириш (таълим, молия, соғлиқни сақлаш ва суд тизимидан фойдаланиш орқали).

Бошқа томондан, ушбу рўйхат ҳар қандай ҳукуматнинг самарадорлигини баҳолаш учун мос бўлган универсал тестга ўхшайди.

Инклюзив ўсишнинг ижтимоий-семантик бўлиниши ҳар қандай кичик гуруҳларнинг бой / камбағал қатламларининг даромадларини табақаланишини чексиз равишда мураккаблаштиради ва уларни ривожланган/ривожланаётган тўсикқа айлантиради.

Инклюзив ёндашув фавқулудда омон қолишга бўлган интилишни назарда тутувчи турли хил қашшоқлик турларини ва одамларнинг хулқ-атворини ўрганишни қамраб олади. Керакли ресурсларни олиш жараёни табиий ва инсон капиталига эришиш жараёнига айлантирилади, бу эса ижтимоий микроташилотлар — уй хўжалиги учун даромад топишда маълум кўникмаларни талаб қилади. Бошқача қилиб айтганда, ривожланаётган зонада инклюзивлик ташқи бошқарувга («бозорнинг кўринадиган кўллари» йўналтирилган иқтисодий эксперимент бўлиб, «давлатнинг ожиз ва очкўз кўлини» бошқаришнинг камчиликларини тузатади (А. Смит).

Ушбу оптикада «етишмаётган» қўлнинг чекланиши ЯИМ тизими билан тавсифланган, иккинчи қўлнинг устун жиҳати эса инклюзив ўсиш механизмини бошқариш ва тузатиш тизими билан тасвирланади. Иккинчи ҳолда, иқтисодий ўсишда барча иштирок этувчи гуруҳлар, шу жумладан, мавжуд ўлчаш механизмларидан тушиб қолган (хуфёна ишчилар, муҳожирлар, томорқа хўжаликлари, ёввойи табиат инъомлари, табиатга ўхшаш экологик технологиялар тарафдорлари орқали яшайдиган одамлар) даромадларининг логистик алоқаси сифатида тақдим этилган ўсиш эпизодини, унинг вақтини, ижтимоий ўзаро таъсирини ёки бўшлиқларнинг тузилишини таҳлил қилиш орқали янги билимларни шакллантиришга эришилади.

Шу сабабли, инклюзив ўсишнинг инфратузилмаси иқтисодий ривожланишнинг молиявий ва ижтимоий хусусиятларидан ташқари, баъзи мамлакатларнинг харид қобилиятини таҳлил қилиш орқали олиш қийин бўлган маълумотларни ривожланишнинг тенгсизлигидан келиб чиқадиган стресслар архитектураси сифатида ҳам, ўрганилаётган объектларнинг халқаро муҳитдаги ижтимоий хулқ-атвори организмда ҳам, яратиши мумкинлигини намоиш этади. Ялпи ички маҳсулотнинг камайиши ёки унинг «қисқа муддатли муваффақият»ни ўлчаш механизми сифатида қабул қилиниши инклюзив ўсишнинг асосий фикридир.

Ҳозиргача инсон капиталини ишлаб чиқариш жараёнларини таҳлил қилишда инновацион босим ва транзакциялар ҳажми ҳисобга олинмаган, ўсиш ва ривожланиш сифати асосан бандлик, демография ва реал секторнинг самарадорлиги билан белгиланади. Ривожланиш мақсади жон бошига ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши сифатида эътироф этилди. Кейин иқтисодий ўсиш кўрсаткичлари умуман аҳолининг турмуш даражаси билан боғлиқ

эканлиги маълум бўлди. Кейинги босқичда иқтисодий ривожланиш нафақат иқтисодий ўсишни, балки ишчи кучи ва тармоқлар нисбати ўзгаришини акс эттирган ҳолда иқтисодиётни модернизация қилиш билан қамраб олиниши кераклиги аниқланди. Ушбу ўзгаришлар қаторига саноатдаги бандлик таркибидаги ўзгаришлар, шаҳар ва қишлоқ аҳолиси ўртасидаги ўзаро боғлиқлик, учинчи секторнинг ривожланиши, қўшимча қиймат яратиш усуллари ва бошқалар қиради.

Хулоса ва таклифлар

Хулоса қилиб айтиш мумкинки инклюзив ривожланиш нуктаи назаридан ушбу вазиятни ўсишдан кўра камбағалликни камайтириш учун самаралироқ бўлган қайта тақсимловчи ўсиш механизми билан тузатиш мумкин. Инклюзив ёндашувни ишлаб чикувчиларнинг фикрига кўра, ЯИМнинг «аксиома» сига шубҳа қуйидаги чеклашлар билан боғлиқ:

ялпи ички маҳсулотни ҳисоблаш маълумотларидан фойдаланган ҳолда қўшилган қийматнинг аниқ тақсимланишига эришиш мумкин эмас;

ресурсларнинг бойлиги ва ялпи ички маҳсулотнинг ўсиши ижтимоий натижалар билан узвий боғлиқ, механизм товарлар, хизматлар ва инновациялар натижаларини ўлчамайди, истеъмолчиларнинг ортиқча даромадлари йўқолади, бу реал даромадлар ва истеъмолларнинг ўзгаришини ўлчашда муҳимдир;

интеллектуал инвестицияларни (узоқ муддатли тадқиқотлар, брендларни қуриш, малака ошириш ва бошқалар), жисмоний активларга (машинасозлик, фабрика, оргтехника ва бошқалар) инвестицияларни ўлчай олмайди;

капитални (пулни) ишлаб чиқаришга ва билимларни тўплашга (тўртинчи саноат инқилоби) ўтиш шароитида фаровонлик ўлчови сифатида мос эмас, чунки у бойлик ёки қашшоқлик манбаларини аниқламайди, даромадларни тақсимлаш функциясига эга эмас, иштирокчиларни фарқламайди, жамият учун салбий оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган ўзгаришларни олдиндан сезишга имкон бермайди.

Жаҳон иқтисодий форуми инклюзив ўсишни «замонавий бозор иқтисодиёти шароитида иқтисодий ўсиш ва ижтимоий интеграция бир-бирини таъминлайдиган турмуш даражасини тарғиб қилиш» механизми билан уй хўжаликлари даромадларининг экотизими, турли хил имкониятлар, иқтисодий хавфсизлик ва ҳаёт сифати кўринишида тақдим этади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Аганбегян А. (2005). Социально-экономическое развитие России. - 3-е изд. -М.:
2. Илларионов А. Реальный валютный курс и экономический рост// Вопросы экономики. - М.: 2002. №2. с.19-48
3. Бекмуродов А. (2005). Ўзбекистон иқтисодиётни либераллаштириш йилларида. Тошкент-2005.
4. Чепел С. (2017). "Иқтисодий ривожланишнинг инновацион моделига ўтиш учун шароитларни таъминлашда институционал омилнинг роли". "Модернизация стратегияси ва узоқ муддатли барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш" Ўзбекистон
5. Иқтисодчиларининг III форуми нашрлари тўплами. ИПМИ, ГИЗ, БМТТД, Тошкент.
6. Жаҳон банки глобал инновацион индекслари .
7. <https://tcdata360.worldbank.org/topics/inn?country=BRA>
8. Качество роста: монография (2001) / В.Томас, М.Дайлами, А.Дхарешвар и др.:
9. Пер. с англ. Сальникова А. - М.: ВесьМир, С. 29.

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР

4 ЖИЛД, 5 СОН

ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ

ТОМ 4, НОМЕР 5

INNOVATIONS IN ECONOMY

VOLUME 4, ISSUE 5

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000